

FABRİKALARDA, ULAŞTIRMADA, SAĞLIKTA VE EĞİTİMDE DEVLETÇİLİK

Aydınlık Gazetesi, 18 Aralık 2017

Yıldırım Koç

Türkiye’de devletçilik 1930’lu yıllarda değil, 1920’li yıllarda başladı. Devletçilik, Kemalist Devrim’e sonradan eklenen bir unsur değil; Atatürk’ün uygulamalarında 1920’li yıllardan itibaren vardı.

FABRİKALARDA DEVLETÇİLİK

İstiklal Savaşı sürerken, 1921 yılında, Ankara’da Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü oluşturuldu. 1926 yılında Kayaş Kapsül ve İmla Fabrikası kuruldu. Elmadağ Barut Fabrikası 1928 yılında Tekel tarafından kuruldu ve 1934 yılında Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü’ne devredildi.

Atatürk, Türkiye’de bir demir-çelik fabrikasının kurulmasına çok büyük önem veriyordu. İlk çelik fabrikası, Kırıkkale’de Askeri Fabrikalar Genel Müdürlüğü’ne bağlı olarak faaliyete geçirildi. İktisat Vekaleti ilk olarak 1925 yılında bu konuda bir çalışma yaptı. 17 Mart 1926 tarihinde de Demir Sanayiinin Tesisine Dair Kanun (No.786) kabul edildi. Bu kanun, demir sanayiinin devlet tarafından kurulmasını öngörüyordu. Yasanın 1. maddesi şöyleydi: **“Karadeniz mailesinde Devlet tarafından tesis edilecek demir sanayii ile merbutu kömür ve demir madenlerinin tetkik, taharri, tesis ve işletilmesi için dört senede sarf edilmek ve her sene sarfı icap eden miktar bütçeye konulmak üzere, on sekiz milyon lira tahsis olunmuştur.”**

1925 yılında Kayseri’de ilk uçak fabrikası, 1926 yılında ise Eskişehir Teyyare Fabrikası kuruldu.

LİMANLARDA DEVLETÇİLİK

14 Nisan 1925 gün ve 618 sayılı Limanlar Kanunu, Türkiye’deki limanların idare ve bakımını Devletin sorumluluğu altına veriyordu. Hükümet, sermayesini kısmen bütçeden sağlayarak, her limanda bir Türk Anonim Şirketi oluşturmaya yetkiliydi. Bu şirket, limandaki su ve kömür dağıtımını, yükleme ve boşaltma işlerini düzenleyecekti. Derince Limanı 1924 yılından itibaren TCDD tarafından işletildi. Trabzon Limanı, doğu illerinin denize açıldığı yer olması açısından da önemlidir. Liman, 6 Haziran 1926 tarihinde Trabzon Liman İnhisarı adıyla işletmeye açıldı.

DEMİRYOLLARINDA DEVLETÇİLİK

İlk olarak 1923 yılında kabul edilen bir yasayla, Türkiye’de bundan sonra inşa edilecek hatların devlet tarafından inşa ve işletilmesi kararlaştırıldı. TCDD 1924 yılında bir kamu kuruluşu olarak oluşturuldu. İmtiyazlı şirketlere ait iken 1930 öncesinde millileştirilen ve devletleştirilen demiryolu hatları şunlardı: Anadolu-Bağdat (Anadolu kısmı)(1928), Mersin-Adana (1928). Ankara-Kayseri demiryolu ise 1927 yılında yapıldı.

EĞİTİMDE VE SAĞLIKTA DEVLETÇİLİK

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde ülkede üç tür okul vardı: (1) Medreseler, (2) mektepler, (3) azınlık okulları ve yabancı okullar. 3 Mart 1924 günü kabul edilen 430 sayılı Öğretimin Birleştirilmesi Yasası (Tevhid-i Tedrisat Kanunu) ile tüm eğitim-öğretim kurumları Maarif Vekaleti’ne bağlandı. Şeriye-Evkaf Vekaleti veya özel vakıflar tarafından yönetilen bütün medreseler ve okulların yönetimi Maarif Vekaleti’ne devredildi ve 479 medrese kapatıldı.

1909 yılında Osmanlı ülkesinde toplam 2656 hekim vardı ve bunların 773’ü yabancı uyrukluymdu. Ülkede 3 devlet hastanesi, 6 belediye hastanesi, 45 özel idare hastanesi ve 32 özel, yabancı ve azınlık hastanesi vardı. Toplam 6437 yatağın yalnızca 950’si devlet hastanelerindeydi. Cumhuriyet döneminde sağlık hizmetlerinde de devletçilik uygulandı.

Özetle; devletçilik Kemalist Devrim’in daha başından itibaren asıl unsurlarından biridir. Devletçilik, hem siyasi bağımsızlığı tamamlayacak ekonomik bağımsızlığı sağlamanın, hem de devralınan ümmetten ve aşiretlerden çağdaş Türk milletinin yaratılmasında etkili bir biçimde kullanıldı.